

Martin Nicolaus

Den universella motsägelsen

1969

New Left Review 1/59, januari-februari 1970.

Denna artikel ingår i en debatt om USA-imperialismen, som inleddes av Ernest Mandel med artikeln [Vart är Amerika på väg?](#) i *NLR* 1/54 och som avslutades i *NLR* 1/59 med nedanstående kritiska inlägg av Nicolaus, plus Mandels svar på detta: [Den ojämna utvecklingens lagar](#).

/ Red.

Revolutionens budbärare är alltid välkomna. Ernest Mandels tes i *Vart är Amerika på väg?* (*NLR* 1/54) att en socialistisk revolution i USA står på dagordningen för det kommande decenniet eller de kommande två decennierna är en viktig korrigerande av de mer dystra teser som framförs från andra håll. Men falska förhoppningar är lika felaktiga som falsk förtvivlan. De skäl till optimism som Mandel anger är inte hållbara. De måste utsättas för kritik så att de som hyser dem inte blir desillusionerade. Bortom hopp och förtvivlan finns det bättre förutsättningar. Den viktigaste av Mandels teser finns i hans punkter sex och sju, där han hävdar att den europeiska och japanska konkurrensen på världsmarknaden kommer att utlösa en stor strukturell kris i den amerikanska industrin. Denna fråga kommer att diskuteras ingående nedan. Artikeln är dock också intressant för sina första fem punkter, som beskriver ett lika stort antal "krafter eller motsättningar" som enligt Mandel härrör från "krafter som verkar inom själva systemet", med vilket han menar den amerikanska kapitalistiska ekonomins inhemska sektorn. Eftersom innehållet i dessa fem punkter är mer eller mindre bekant för personer inom eller med anknytning till den amerikanska rörelsen, avser jag inte att behandla dem separat eller i detalj här. De viktigaste problemen med Mandels synsätt ligger inte i var och en av dessa fem punkter separat, utan i det sätt på vilket han försöker knyta ihop dem.

1. Teknik och inflation: Eter och flogiston

De erfarenheter och den litteratur som under det senaste decenniet har samlats om radikaliseringen av svarta, studenter, tekniker, statsanställda och den industriella arbetarklassen är omfattande. I större eller mindre utsträckning verkar var och en av dessa grupper, kategorier eller klasser av människor ha radikaliserats spontant, och med undantag för svarta och (vita) studenter – där banden fanns nästan från början – oberoende av varandra. Så har till exempel den stora majoriteten av vilda strejker eller protestvågor inom fackföreningarna ägt rum och äger fortfarande rum utan kännedom eller deltagande, än mindre initiativ, från radikala studenter eller revolutionära svarta organisationer; den radikalisering som finns bland tekniker och forskare sker praktiskt taget i okunnighet om kommunalanställdas stridbarhet; och så vidare.

Mandel anlände till USA med mer eller mindre nya ögon och hans syn begränsades inte, som det ibland händer, till det ena eller andra specifika rörelsearbetets perspektiv, och han deltog inte heller (trots sin position som ledare för Fjärde internationalen, som Young Socialist Alliance i USA är ansluten till) instinktivt i det senaste årets fraktionsstrider. Ernest Mandel har på ett nästan naivt sätt – i positiv bemärkelse – kommit fram till en viktig sanning, nämligen att dessa fem krafter är – eller borde vara – delar av en enda rörelse. Han har utelämnat ett par av de starkaste krafterna, kvinnorörelsen och rörelsen inom armén, men har

ändå dragit en tydlig cirkel runt ett antal hittills till synes separata fenomen och påpekat att de på något sätt är relaterade till varandra.

Detta är ett steg framåt. Mandels ofta insiktsfulla sammanfattning förenar dessa krafter på papper i en lättillgänglig form. Men alla som har erfarenhet av att ta kontakt med radikala personer i en annan grupp, till exempel en student som försöker prata med arbetare eller en tekniker som försöker prata med svarta revolutionärer, vet att det är stor skillnad mellan att förena dessa krafter genom att räkna upp dem på papperet – ett, två, tre, fyra, fem – och att faktiskt ta kontakt, även om det bara är på pratnivå. Även ett så till synes enkelt steg som att identifiera en gemensam fiende kan visa sig vara svårt.

En nytta med bra teoretisk litteratur är att den underlättar denna process att ta kontakt genom att visa och förklara de gemensamma rötterna till olika former av förtryck. Om han inte blir inkallad, och inte nödvändigtvis ens då, vet inte universitetsstudenten av egen erfarenhet att orsakerna till hans missnöje och orsakerna till FNL:s kamp har gemensamma rötter; den unge vita fabriksarbetaren vet inte av egen erfarenhet att han och den svarta gatuaktivisten kämpar mot samma system. Det måste visas och förklaras. På den nivån måste det noteras att Mandels artikel inte går särskilt långt framåt; i vissa avseenden går den till och med bakåt.

Vilka är de gemensamma rötterna till dessa separat upplevda förtryck? Enligt Mandel härrör de tre första (svarta, studenter, tekniker) gemensamt från ”en snabb process av teknisk förändring” som han kallar ”den tredje industriella revolutionen”. Han hävdar alltså att automatiseringen har kastat ut svarta arbetare från okvalificerade jobb, att den har skapat en efterfrågan på mer utbildade människor och därmed lett till att industriella metoder används inom utbildningen, och slutligen att den har lett till en konflikt mellan tekniker och finansärer. När det gäller punkterna fyra och fem (industriarbetare, statligt anställda) säger han att deras problem har sin grund i ”inflationen”.

Inte en gemensam grund, utan två separata. Och tyvärr är ingen av dem särskilt upplysande. I nästan ett decennium har hela det officiella spektrumet av analytiker, kritiker och kolumnister pekat på ”teknik” och ”inflation” som de grundläggande orsakerna till det ena eller andra besvärliga fenomenet. Dessa är ”eter” och ”flogiston” i den samtida samhällsekonomiska kritiken, de kvarvarande, fiktiva kategorierna i vars grumliga djup alla som fruktar det kritiska, radikala tänkandets solljus flyr. Det finns ett dussintal analyser av ”teknik” och dess sociala och politiska effekter; minst lika många av ”inflation”. De sträcker sig från höger till vänster. Problemet med ”teknik och inflation” är att de som förklaringar omfattar för mycket; de kan användas för att förklara allt och därför slutar de med att inte förklara någonting.

Föreställ dig en konferens som sammankallas för att samla krafter för en attack mot ”teknikens” förtryckande effekter. Vem skulle inte kunna delta? Föreställ dig en annan konferens för att protestera mot ”inflation”. Vem skulle den utesluta? Sätt nu ihop de två konferenserna och du har en kommitté som ska utarbeta en plattform för både det demokratiska och det republikanska partiet. Vad dessa ”gemensamma rötter” än må skapa, är det inte en revolutionär rörelse.

Särskilt när båda dessa gemensamma rötter i sig är internt splittrade. En närmare granskning av Mandels teori om hans ”tredje industriella revolution” och om ”inflation” ger upphov till några märkliga statistiska och logiska problem inom var och en av dem.

I punkt nummer ett, till exempel, påstås den ”tredje industriella revolutionen” ha eliminerat 10 miljoner okvalificerade industriarbeten från arbetsmarknaden. Eftersom deras innehavare förmodligen inte alla blev studenter eller emigranter, borde denna massiva utflyttning från industrin ha gett upphov till en betydande ökning av arbetslöshetssiffrorna. Även om Mandel har rätt när han anklagar arbetslöshetsstatistiken för att vara notoriskt opålitlig, är den inte så

opålitlig att den skulle sjunka konsekvent om det i verkligheten skett en uppgång på 10 miljoner. En kontroll av sysselsättningssiffrorna – andelen personer i vissa yrken – visar endast en minimal minskning av andelen, och ingen minskning alls i absoluta tal, av personer som är sysselsatta som ”arbetare” eller ”arbetare utanför jordbruk och gruvsdrift”, de viktigaste kategorierna av ”okvalificerade industriarbetare”. Kort sagt, antingen finns det en massiv konspiration från Bureau of Labor Statistics, eller så försvann dessa 10 miljoner okvalificerade industriarbeten bara i Mandels fantasi.

Att lämna den statistiska frågan åt sidan löser inte problemet, för motsägelsen går längre. Medan det i punkt ett skedde en massiv utflyttning från industrin, som ”drabbade [den svarta befolkningen] hårdast”, har plötsligt i punkt sju ”inflödet av svarta arbetare i storindustrin varit enormt”. Eftersom vi vet att den stora majoriteten av svarta arbetare inte är anställda som kvalificerade arbetare, är detta en omöjlig motsättning. Antingen sker en utflyttning eller så sker en tillströmning. Miljontals svarta arbetare kan inte komma och gå samtidigt.

Mandels analys av ”inflation” är knappast mer tillfredsställande. Ansvar för detta fenomen, skriver han, ligger främst hos det enorma militära etablissemang. Detta är sant men ytligt. Vem bär ansvaret för det enorma militära etablissemang? Ansvaret ligger vidare, säger han, hos den enorma ökningen av privat skuldsättning, dvs. avbetalningsköp. Detta är inte ens ytligt, det är vinklat. Inflation uppstår inte för att människor skuldsätter sig; människor skuldsätter sig på grund av inflationen. Det är åtminstone en cirkulär process. Den nettoeffekt som Mandels analys har är att modigt lägga skulden för inflationen på Pentagons slöseri och konsumenternas vårdslöshet, precis där vi ser den läggas nästan dagligen på ledarsidorna i den genomsnittliga storstads tidningen. När det gäller företagen: de har inte något intresse i inflationsprocessen på något sätt, de är bara ”sammankopplade” med den. Som de själva naturligtvis hävdar.

Är det detta som kallar sig marxistisk politisk ekonomi? Otroligt. Den stora respekt som Mandels arbete har förtjänat gör sådana misstag särskilt förvånande. Det handlar inte bara om ”tekniska problem”, som Mandel, i sin reträtt, hävdar. De står högt på rörelsens politiska agenda, och att hitta rätt lösning på dem är en av de uppgifter som den marxistiska politiska ekonomin bör bidra till. Dessutom är det problem som inte kan förstås genom att dra en skiljelinje mellan krafter eller motsättningar ”inom själva systemet” – det vill säga inom den amerikanska kapitalismens inhemska sektor – och krafter eller motsättningar av ”internationell” karaktär, som om de senare befann sig utanför systemet. De måste förstås som ”internationella” problem från början – som problem som uppstår ur imperialismen – om de överhuvudtaget ska kunna förstås. Tyvärr bidrar Mandels syn på den internationella scenen, som vi ska undersöka härnäst, bara till att förvärra problemet.

2. USA, Europa och Japan

Vi kommer då till ”den slutliga och viktigaste delen i en marxistisk analys”, punkterna sex och sju, som handlar om de europeiska och japanska bourgeoisieernas underminering och störtande av det amerikanska kapitalet. Dessa senare makter, hävdar Mandel, har stigit från en position av nästan fullständigt beroende av USA omedelbart efter kriget till ett tillstånd av nästan jämlikhet med USA på det kommersiella området. Den europeiska och japanska industrins tillväxt i skala och produktivitet, i kombination med de relativt lägre lönerna, gör att dessa länders export kan konkurrera med den amerikanska exporten på världsmarknaden och till och med alltmer tränga in på den amerikanska hemmamarknaden.

Mandel förutspår att den europeiska och japanska exportens kommersiella överlägsenhet förr eller senare (och hans formuleringar varierar kraftigt) kommer att orsaka en ”enorm strukturell kris” i den amerikanska industrin. Förmodligen – Mandels formuleringar är inte

begreppsmässigt tydliga – kommer denna ”enorma strukturella kris” att utgöra den viktigaste drivkraften för att fackföreningarna ska upphöra att vara ”neutrala” och gå över till revolutionens sida.

Det går inte att förneka att det senaste decenniet har medfört en ökad exportkonkurrens mellan den amerikanska industrin och industrin i Europa och Japan, samt en kraftig ökning av friktionen inom nästan alla andra områden av dessa interkapitalistiska relationer. Detta har särskilt varit fallet i relationerna mellan USA och Europa, och inte bara när det gäller Frankrike under De Gaulle. Bildandet av den sex medlemmar starka Europeiska ekonomiska gemenskapen (gemensamma marknaden) med det uttryckliga syftet att skapa en europeisk ekonomi som i storlek och makt kan mäta sig med den amerikanska, har tvingat det amerikanska kapitalet att ompröva sin globala strategi i flera avseenden. Den förstärkning av den ”fria världen” som denna åtgärd lovar på den europeiska fronten har möjliggjort en relativ minskning av USA:s militära styrka där och en motsvarande ökning av USA:s potential i Stilla havet, en utveckling som fullbordades med Storbritanniens reträtt från ”öster om Suez”.

Å andra sidan väcker tanken på en oberoende europeisk kapitalism, ett ideal som har uppviglat européer av olika politisk övertygelse i många år, oro bland amerikanska ”atlantiska” strateger, som fruktar en eventuell allians mellan Europa och Sovjetunionen. Det verkar som om det ännu inte har uppstått någon tydlig samsyn om strategifrågan inom den amerikanska härskande klassen, inte heller bland de nationella bourgeoiserna i de europeiska staterna eller den ”europeiska” bourgeoisin i egentlig mening. Det finns skarpa skiljelinjer inom alla aspekter av problemet, som förtjänar noggrann uppmärksamhet i framtiden.

Den aspekt av Mandels tes som måste ifrågasättas är det orsak-verkan-samband han försöker etablera mellan dessa fenomen av handelskonkurrens och den ”enorma strukturella kris” som väntar den amerikanska industrin. Det är möjligt att ifrågasätta denna tes på två nivåer. Ett sätt skulle vara att empiriskt visa att konkurrensen inte är så betydande som han hävdar, att den är begränsad till vissa icke-vitala industrier, att ytterligare amerikansk arbetskraft sysselsätts med bearbetning eller efterbehandling av vissa typer av importerade varor, att produktivitetsklyftan ökar snarare än minskar, som han hävdar, att löneskillnaden, i stället för att öka, som han hävdar, faktiskt minskar, och att hursomhelst utrikeshandeln är av mycket mindre betydelse för den amerikanska ekonomin än för den europeiska och japanska.

Mandel har sammanställt en del av dessa uppgifter i ett längre verk riktat till en tysk publik¹, vars slutsatser, intressant nog, inte alltid överensstämmer med dem i hans artikel i *NLR*. Han skriver där till exempel att konkurrensen mellan USA och Japan är försumbar och att konkurrensen mellan Japan och Europa är hårdare än konkurrensen mellan någon av dem eller båda och USA. Dessa skillnader illustrerar frågans extrema komplexitet, som omfattar hela världens relationer, och pekar på behovet av ytterligare systematisk empirisk forskning.

En andra rad invändningar mot tesen uppstår dock på grundval av strukturell information som Mandel inte tar hänsyn till och på grundval av historiska erfarenheter som han väljer att ignorera. Även om jag medger att konkurrensen inom handeln har ökat, anser jag att den analys som ser detta fenomen som orsaken till en kris i den amerikanska industrin, en kris med revolutionära konsekvenser, är felaktig och missvisande av följande skäl:

1. Det amerikanska bankkapitalets dominans. För att provocera fram en ”enorm strukturell kris” i den amerikanska industrin skulle det europeiska kapitalet först behöva provocera fram en enorm kris i den amerikanska banksektorn. Bankernas roll i konkurrenskampen är avgörande, och blir ännu viktigare när produktionsfördelarna för den ena motståndaren minskar i förhållande till den andra. Med lika löner och produktivitet, som till exempel mellan de stora

¹ Ernest Mandel, [EEC och konkurrensen Europa-USA](#).

amerikanska biltillverkarna, avgörs resultatet av försäljningskriget av den finansiella styrkan. Den sida som har råd att göra de största nya investeringarna, spendera mest på distributionskostnader och hålla ut längst trots förluster kommer att vinna. De interna reserverna hos enskilda företag påverkar också utgången, men i slutändan är det kreditvolymen som kan erhållas genom banker som är avgörande. Den europeiska industrins förmåga att tvinga fram en kris inom den amerikanska industrin beror således på den relativa styrkan hos respektive privatägda kapitalreserver och krediter.

Mandel erkänner visserligen, och understryker till och med, den finansiella sfärens betydelse i de inhemska sektorerna (i punkt tre), men han försummar, ja till och med fördunklar den med några finurliga knep när det gäller den internationella sektorn. I punkt fyra introducerar han plötsligt de anonyma figurerna ”internationella bankirer”, som dyker upp vid sidan av USA:s verkställande direktör och uppmanar honom att fatta beslut med globala konsekvenser, för att sedan försvinna och aldrig mer höras av. Om inte Mandel vill återuppväcka den kapitalistiska enhet på finansnivå som han förnekar på industrinivå, ett alternativ som står öppet för honom men som skulle kräva en allvarlig modifiering av hans analys, måste han vara mer specifik när det gäller dessa personers identitet. Naturligtvis är alla de stora bankerna internationellt verksamma, och ingen av dem kan anklagas för patriotism, men genom sina band och kopplingar till stora företagskunder behåller bankerna ändå en nationell bas. I vilken nations kapitalism är dessa internationella bankirer baserade?

I den tyska bok som redan nämnts ger Mandel ganska övertygande bevis för slutsatsen att dessa finansiella makter är baserade i den amerikanska kapitalismen. Han påpekar att (a) amerikanska företag som är verksamma i Europa behandlas som prioriterade kunder av europeiska bankirer, vilket leder till att amerikanska företag skaffar nästan allt kapital som krävs för verksamhet och investeringar i Europa från Europa självt, istället för att importera det från USA. Detta leder vidare till att europeiska företag hamnar i en ofördelaktig situation när de enskilt måste låna tillbaka det kapital som de själva genererat kollektivt. De vänder sig därför till de amerikanska bankernas filialer i Europa, som är ivriga att skaffa nya kunder, vilket leder till (b) att en allt större del av det europeiska kapitalet hamnar under kontroll av amerikanska bankhus, som sedan använder sina inhemska reserver för att köpa upp allt större kontroll över europeiska banker, (c) vilket fullbordar en cykel av finansiella övertaganden.

Bevisen för detta, som stöds av Harry Magdoff i hans bok [Imperialismens politiska ekonomi](#), pekar på slutsatsen att i händelse av en allvarlig exportkris är det den europeiska industrin som på lång sikt kommer att tvingas genomgå den allvarligare krisen. De ”internationella bankirer” som Mandel hänvisar till är Chase Manhattan, Bank of America, Morgan Guaranty, etc.

I detta sammanhang förtjänar frågan om de återkommande valutakriserna en kortare behandling ur två aspekter. För det första är det uppenbart att de europeiska staterna anser att de enorma innehaven av inflationsdrabbade amerikanska dollar, som de tvingats acceptera för att täcka USA:s betalningsunderskott, är en börda, och att de har utövat olika former av påtryckningar på USA för att få landet att täcka underskottet och lösa in de oönskade innehaven i handel eller guld. Den amerikanska dollarn erkänns således som en svag valuta, och en officiell devalvering föreslås upprepade gånger och avvisas lika upprepade gånger av de amerikanska myndigheterna; de politiska konsekvenserna av ett sådant steg på hemmaplan är oförutsägbara.

Men (och detta är, mitt under alla kriser, ännu viktigare att komma ihåg) dollarn förblir den internationella kapitalistiska valutaenheten, precis som det brittiska pundet var under den brittiska imperialismens storhetstid, och därför skulle en devalvering av dollarn (för att inte tala om dess kollaps, vilket en större strukturell kris i den amerikanska industrin skulle

innebära) skapa djupgående chocker i hela den kapitalistiska finans- och handelsstrukturen i världen. De främsta offren utomlands skulle vara just de europeiska och andra stater och banker som sitter fast med enorma dollarinnehav. Om dollarn utgör ett dilemma för det amerikanska kapitalet, innebär den därför ännu större problem för den europeiska bourgeoisin. De skulle vilja sänka dollarn, men inser att de då skulle säga av den gren de sitter på.

Eftersom de delvis är ovilliga och nästan helt oförmögna att sänka dollarn, har europeiska jättar som Frankrike och Storbritannien tvingats till upprepade devalveringar av sina egna valutor. Sådana åtgärder förbättrar visserligen deras chanser inom exporten genom att deras produkter blir billigare i förhållande till dollarprodukter, men devalveringarna försvagar också deras inhemska ekonomiska suveränitet, eftersom de genom att sänka det relativa priset på sina kapitaltillgångar gör det möjligt för amerikanska företag att köpa in sig i och köpa ut deras inhemska företag till förmånliga priser.

2. De amerikanska direktinvesteringarnas roll i Europa, Japan och tredje världen. Med direktinvesteringar avses sådana som består av ägande och kontroll över produktionsanläggningar, till skillnad från t.ex. portföljinvesteringar, som endast ger rätt att delta i avkastningen. Poängen är att amerikanska företags direktinvesteringar utomlands är en form av "export" – vilket dock är ett missvisande begrepp, eftersom kapitalet anskaffas lokalt – med hjälp av vilket de nackdelar som amerikanskt kapital kan drabbas av i exporthandeln kringgås.

Mandels metod att likställa det amerikanska kapitalets ekonomiska sfär med USA:s territoriella område är mycket missvisande. Det skapas ett intryck av att konkurrensen mellan USA och Europa är analog med två livsmedelsbutiker på motsatta hörn. Faktum är att den ena "livsmedelsbutiken" också äger en mycket stor andel i den andra. Det amerikanska kapitalets sfär är inte begränsad till den territoriella nationen, utan sträcker sig naturligtvis i varierande grad över hela Kanada, Japan, Europas stater och tredje världen. Termen "tredje Europa" har myntats av europeiska kapitalistiska oberoende för att beteckna den del av den europeiska ekonomin som varken är socialistisk eller europeiskt kapitalistisk, utan står under amerikansk kapitalistisk kontroll. Enligt vissa uppskattningar är denna sektor nu större än någon av de europeiska staternas ekonomier var för sig.

Det följer att de lönejämförelser som Mandel gör för att visa det påstådda växande underlägset för det amerikanska kapitalet i exporthandeln inte är särskilt relevanta för fenomenet av storleksordningen "enorm strukturell kris".

De stora amerikanska kapitalen har inget behov av att "konkurrera" med europeiska och japanska kapital på basis av amerikanska lönenivåer; tvärtom konkurrerar de genom sina direkta investeringar med europeiskt kapital på basis av europeiska lönenivåer och med japanskt kapital på basis av japanska lönenivåer. Med andra ord är det amerikanska kapitalet inte bara nationellt, det är imperialistiskt; och en jämförelse av lönenivåer som begränsar sig till den amerikanska inhemska eller nationella sektorn säger inte mycket; vad som behöver jämföras är å ena sidan den rådande lönenivån inom hela den amerikanska imperialistiska sfären och å andra sidan den rådande lönenivån inom hela den europeiska-japanska "imperialistiska sfären" – men den mätningen skulle i hög grad vara överflödig.

Det bör vidare påpekas att åtminstone en del av den "konkurrens" som den amerikanska industrin nu står inför inte härrör från "utländskt" kapital, utan från de amerikanska företagens egna imperialistiska grenar. Detta är särskilt tydligt inom bilindustrin, där stora amerikanska tillverkare äger stora europeiska tillverkare (GM-Opel, Ford-Vauxhall, Chrysler-Simca) vars produkter de sedan importerar till USA för att konkurrera inte bara med europeiska importörer (t.ex. Volkswagen) utan också med amerikanska inhemska ekonomimodeller (t.ex. Fords Maverick). Liknande "utländsk" konkurrens, som i själva verket är konkurrens mellan

amerikanska kapitalbolag, förekommer i ännu okänd omfattning inom andra industrigrenar. Eftersom det inte går att avgöra vid första anblicken vilka ”utländska importvaror” som i själva verket är amerikanska imperialistiska ”återimportvaror”, bör man vara försiktig med att dra politisk-ekonomiska slutsatser utifrån märkningen ”tillverkad i Japan” eller ”tillverkad i Tyskland”.

Detta fenomen med imperialistiska återimport, eller ”företagsintern import”, som det också kallas, tyder på att det finns en allvarlig intressekonflikt mellan de gigantiska amerikanska företagen (och deras banker) å ena sidan och de mindre tillverkarna å den andra. De senare har inte råd att ”konkurrera” på basis av direkta utländska investeringar. Om de vill komma in på den europeiska marknaden måste de hålla sig till de numera föråldrade mekanismerna för export av färdiga varor, där de faktiskt kan vara i underläge. De stora företagen, å andra sidan, är inte lika hämmade eftersom de kommer in på utländska marknader genom direkta investeringar.

I amerikansk politik återuppstår debatten mellan ”frihandlare” och ”protektionister”, där de senare representerar de amerikanska inhemska tillverkarna som inte verkar i imperialistisk skala. ”Konkurrens”-tesen med alla sina nationalistiska undertoner passar tyvärr perfekt in i de senares PR-perspektiv. Även om det amerikanska imperialistiska kapitalet i praktiken motsätter sig protektionism, är det inte främmande för att låna sidor från den protektionistiska ideologin för inhemska sociala ändamål, i den mån ”utländsk konkurrens” är en bekväm syndabock för att förklara ökningen av arbetslösheten. Vi bör till varje pris undvika att dras in i dessa manövrer.

En ytterligare missvisande implikation av Mandels lönejämförelser framträder när man bär i minnet att de amerikanska imperialistiska företagen inte bara verkar på basis av europeiska och japanska lönenivåer, utan kan dra nytta av ännu lägre lönenivåer än dessa i sina verksamheter i tredje världen. Ett exempel är företaget Singer, som konkurrerar framgångsrikt med japanska produkter – på basis av taiwanesiska och sydkoreanska löner. Återigen måste det betonas, mot bakgrund av Mandels teoretiska reträtt till en kapitalistisk-nationalistisk analys, att den amerikanska ekonomin i sina dominerande sektorer har en genomgående imperialistisk struktur; att den genomsnittliga lönenivån i den amerikanska ekonomin som helhet, dvs. i den amerikanska imperialistiska ekonomin, är mycket lägre än i metropolen och förmodligen en av de lägsta i världen; och slutligen att motsättningen mellan ”Europa” och ”USA” som Mandel skisserar i mycket stor utsträckning är en motsättning inte mellan kapitalismerna utan inom den amerikanska imperialismen själv. Detta blir lite mer begripligt när vi vänder oss till den militära frågan.

3. Den amerikanska militärens roll. Ingen stormakt, oavsett inre ekonomisk struktur, sitter med armarna i kors medan en annan makt samlar sina styrkor för att attackera dess industri. Hotet om en ”enorm strukturell kris i den amerikanska industrin”, som Mandel ser uppstå till följd av det europeiska och japanska kapitalets tillväxt, skulle, om det var verkligt, nödvändigtvis provocera fram en mycket energisk reaktion från amerikansk sida. Vid de två tidigare tillfällen under detta århundrade då stora nationella kapitalistiska makter hamnat i stora exportkonflikter eskalerade ”konkurrensen” mellan dem oundvikligen snabbt till protektionism, embargo, finansiella blockader, koloniala krig och slutligen första och andra världskriget. (Den ”enorma strukturella kris” som den amerikanska industrin drabbades av på 1930-talet berodde för övrigt definitivt inte på utländsk konkurrens.) Det hot som Mandel beskriver skulle, om det hade den omfattning han tillskriver det, uppenbarligen vara en krigsorsak.

Eller, med andra ord, europeiskt och japanskt kapital skulle endast kunna genomföra ett sådant hot om de var beredda att även ta upp frågan på militär nivå. Det är självklart att en nation som inte kan segra militärt inte kan upprätthålla eller uppnå en kommersiell hegemoni.

Men det råder ingen tvekan om att Europa och Japan varken nu eller i en överskådlig framtid är i stånd att frigöra sig från den kontroll som USA:s imperialistiska väpnade styrkor direkt och indirekt utövar över deras respektive militära ställning.

Det finns dock ytterligare en dimension. Den enda otvivelaktiga kommersiella fördel som det europeiska och japanska kapitalet har över det amerikanska kapitalet är deras relationer till Sovjetunionen, Östeuropa och Kina. Den handel som de upprätthåller med dessa länder, särskilt inom sektorn EEG-Östeuropa-Sovjetunionen, är en betydande expansion av den kapitalistiska marknaden som står för en stor del av det europeiska kapitalets dynamik och därmed konkurrenskraft. Även här börjar det amerikanska kapitalet att träda in bakom kulisserna, som delägare i de företag som bedriver denna handel, men det är förmodligen motiverat att betrakta detta som fortfarande i stort sett ett europeiskt kapitalistiskt domän.

Dessa handelsförbindelser, som är ömsesidigt lönsamma, har hittills lett till en betydande minskning av spänningarna mellan öst och väst i Europa, vilket USA har kunnat dra nytta av genom att, som nämnts, kunna uppvisa en relativt starkare styrka i Stilla havet. Men om dessa spänningar skulle minska för mycket, skulle hela den amerikanska militära närvaron i Europa ur europeisk kapitalistisk synvinkel vara en onödig börda, och det skulle finnas folkliga skäl för att upplösa Nato. Den ”pacifiering” av Sovjetunionen som USA:s politik påstås ha strävat efter i flera decennier skulle då visa sitt andra ansikte: ett fredligt Sovjetunionen innebär en oberoende europeisk kapitalism. Om man förlänger detta resonemang, som naturligtvis bär gaullistiska drag, till en militär allians mellan det europeiska kapitalet och Sovjetunionen, så att den europeiska industrin i praktiken skulle ”konkurrera” under sovjetiskt beskydd, då blir Mandels tes begriplig! Men att ledaren för Fjärde internationalen och den svurna motståndaren till Old Nose [De Gaulle] skulle gå med på denna utvidgning av villkoren för hans argument, tvivlar jag på. Det är dock vad hans förklaring av ursprunget till hotet mot det amerikanska kapitalet förutsätter. Under ytan av ”konkurrensdoktrinen” ligger själva essensen av ”fredlig samexistens”; under ytan av Mandels europeiska ”internationalism” ligger De Gaulle. Är det inte ett välkänt faktum att vi lär oss mest av våra fiender?

Exporten av tillverkade varor är bara en aspekt av relationerna mellan Europa, USA och Japan, och dessa relationer är bara en aspekt av kapitalets makt och motsättningar. När Mandel lägger ansvaret för det amerikanska kapitalets kollaps på ”utländsk konkurrens”, på denna aspekt av en aspekt, betraktar han inte världen genom ett teleskop, objektivet på avstånd, utan genom ett mikroskop. Konsekvenserna blir nödvändigtvis regressiva.

Antingen förstår vi den strukturella kris som kapitalet står inför som en allmän kris, som har sina rötter i hela systemet självt, som ett internationellt system med en imperialistisk struktur, eller så måste vi överge det marxistiska projektet och återgå till Adam Smiths metoder och begrepp. Vad händer när vi gör en åtskillnad mellan ”krafter av internationell karaktär” och ”krafter som verkar inom själva systemet”, mellan världsutvecklingen å ena sidan och de ”objektiva stimuli som vuxit fram ur den amerikanska kapitalismens inre utveckling” å andra sidan? Dessa mandelianska fraser rekonstruerar mentalt ett universum uppdelat i oberoende och ömsesidigt fientliga nationella kapitalismer, som var och en betar sig mot den andra på samma sätt som enskilda tillverkningsföretag betar sig mot varandra i Adam Smiths ekonomiska teologi: samma bild på en större skärm. Plötsligt försvinner imperiets innehåll; bankväsendet, valutan, investeringarna och kriget betyder ingenting; imperialismen är bara en idé, en fantasi; historien kryper över haven i lastrummen på fraktfartyg; varken Kina eller Sovjetunionen är ens tänkbara; och kommendör Perry har ännu inte satt segel.

3. Kapitalismens internationella gränser

Vi kommer inte att få en socialistisk revolution ur en kapitalistisk värld som är uppdelad i småkapitalistiska nationalismen. I stället för att betrakta förändringarna i USA genom de smala ögonen på båda sidors mindre kapital, som är benägna att växla mellan plötslig entusiasm och perioder av nervositet – och vars skäl för att önska en socialistisk revolution hos den andra sidan är, för övrigt, uppenbara – bör vi kartlägga processen så som den påverkar Kapitalet med stort K. Om vi ska göra en teoretisk argumentation för den objektiva möjligheten till socialistisk revolution i USA, måste vi ge motståndaren starkast möjliga kort på handen. ”Ingen samhällsordning försvinner någonsin innan alla produktivkrafter som har utrymme i den har utvecklats” (Marx).

Om vi utgår från kapitalets jättars dominans måste ett försök att kartlägga den revolutionära processen ta hänsyn till följande:

1. Kapitalets integration. Ur de stora industriföretagens och finansbolagens synvinkel har nationsgränserna sedan länge upphört att vara hinder. Även om de olika vinstnivåerna i olika nationella sfärer styr deras investeringsbeteende, och även om de ägnar sig åt valutaspekulation med delar av sitt likvida kapital – och därmed drar nytta av nationella skillnader – kan de inte på samma sätt flytta sina fabriker, gruvor och markområden över gränserna. De har själva skapat och är beroende av att den kapitalistiska världen integreras. De motstår naturligtvis trycket mot protektionism och kapitalistisk nationalism som kommer från de icke-imperialistiska eller eftersatta industrierna, främst från de mindre tillverkarna bland dem.

Den kapitalistiska integrationen av de industriella kapitalistiska nationerna har redan kommit så långt inom bank-, valuta-, investerings- och krigsområdena att en ”enorm strukturell kris” i någon av de stora kapitalistiska nationerna skulle medföra en enorm strukturell kris i alla. Detta var redan fallet före andra världskriget, som 1930-talets depression visade: kraschen i USA drog med sig alla andra kapitalistiska industriella ekonomier i fallet. Idag skulle varje större nationell sektor av kapitalismen, särskilt den amerikanska, kunna inleda en utveckling som skulle provocera fram en enorm strukturell kris i en annan sektor, men endast som en självmordsåtgärd. Oavsett om det gäller bankväsendet, valutan, investeringarna eller kriget, blir en allvarlig kris i USA en allvarlig världskapitalistisk kris.

I Mandels egna termer, där exportmarknaden för färdiga varor betyder allt, är detta tydligt. En kris i USA skulle beröva det europeiska och japanska kapitalet en viktig marknad och därmed omedelbart leda till deras egen kollaps.

2. Omöjligheten av ytterligare kapitalistisk expansion. Den kapitalistiska världens nuvarande gränser, som redan är kraftigt reducerade jämfört med hur de såg ut före 1917, kan inte flyttas ytterligare utåt. Eftersom både Sovjetunionen och Kina har blivit kärnvapenmakter och kapitalet redan har trängt in i hela tredje världen, finns det inga ytterligare områden som den kapitalistisk-imperialistiska expansionen kan driva på genom militär erövring. Ett visst fredligt inträngande i staterna i Östeuropa och i Sovjetunionen själv är uppenbar, men om inte Sovjetunionen kapitulerar inför kapitalistiska investeringar och om inte den kinesiska revolutionen kollapsar, vilket båda är osannolikt, har kapitalismen nått sina gränser och har ingen annan väg att gå än inåt, i riktning mot en ökad intensifiering av all exploatering inom sina gränser. Inför de ökande attackerna från tredje världen stiger kostnaderna för att upprätthålla de kapitalistiska världens befintliga gränser kraftigt.

3. Utvecklingen av en allmän överproduktionskris. Eftersom den eftersläpande efterfrågan som skapades av andra världskrigets förödelse har uttömts, gränserna för den imperialistiska expansionen har nåtts, inga epokgörande tekniska innovationer i stil med järnvägar och bilar har förverkligats och förhållandet mellan vinster och löner har ökat, befinner sig hela den

kapitalistiska världen för närvarande i början av en långsamt framväxande allmän överproduktionskris. Den långa – oöverträffat långa – perioden av kapitalistisk tillväxt efter kriget är över.

I alla kapitalistiska länder är den allmänna produktionskapaciteten långt större än produktionen; militära och andra statliga utgifter har, i stället för att stimulera tillväxten, börjat uttömma både människor och regeringar, vilket å ena sidan minskar den privata efterfrågan och å andra sidan statens finansiella styrka, utan att ge upphov till nya större investeringsområden. I nästan alla länder har de tekniska framstegen endast förbättrat det tidigare kapitalet kvantitativt, utan att göra större sektorer föråldrade och därmed ge upphov till nya stora investeringsområden. I alla kapitalistiska industriländer har den långsiktiga vinstnivån både jämnats ut internationellt och planat ut historiskt, men den har ökat snabbare än lönerna i en takt som gör både investeringar och efterfrågan problematiska utan artificiella och nödvändigtvis tillfälliga stimulanser i form av inflation. Nästan alla kapitalistiska industriländer står inför stigande arbetslöshet och recession i varierande grad.

4. Koncentration och centralisering av kapital på internationell nivå. I tider av kris inom en ”nationell” sfär skakas de marginella, svagare och finansiellt mindre företagen ut från marknaden; de antingen går samman med andra för att rädda sig själva eller köps upp till ett förmånligt pris av större, finansiellt mer solida företag. Med tanke på det ömsesidiga beroendet och, i ännu högre grad, att alla nationella kapitalismer har sammanflätats och integrerats sedan andra världskriget, upprepas samma process i global skala.

Under denna utrensningssprocess har internationellt verksamma företag en stor fördel framför nationellt begränsade företag. Den extra styrka de får från imperialistiska investeringar ger dem ett övertag i kampen mot inhemsk konkurrens. Samtidigt ger det stöd som deras utländska filialer får från huvudkontoret dem en fördel gentemot konkurrenterna på den utländska marknaden. Resultatet är den välkända processen med ”enorma strukturella kriser” som drabbar de mindre, nationellt begränsade och marginella eller eftersatta industrierna i alla länder, som sedan faller offer för de imperialistiskt organiserade kapital som är starka i alla länder.

Den våg av fusioner, konkurser, förvärv och andra former av koncentration och centralisering av kapital som under ett antal år har varit synlig inom Europa, Japan och USA, såväl mellan dessa länder som inom dem, är bara början. De högre räntorna som gäller i hela den kapitalistiska världen är en ytterligare del av processen, eftersom de hindrar små kapital mer än stora. USA:s dränering av de europeiska kapitalmarknaderna är en internationell aspekt av processen, liksom den ökande frivilliga flykten av europeiskt kapital till USA.

I stället för att det kapitalistiska oberoendet i Europa och Japan ökar, kommer vi sannolikt att se en ökad underkastelse under amerikanskt kapital. Exemplet med Storbritannien och Frankrike, vars ekonomier i praktiken är underkastade amerikanska finansiella diktat, kommer sannolikt att bli mer typiska än Förbundsrepubliken Tyskland, som åtminstone fortfarande uppvisar ett spår av ekonomisk autonomi. Återöppnandet av den japanska dörren för amerikanskt investeringskapital, har troligen påtvingats det japanska kapitalet via Pentagon (Japan är starkt beroende av handel, men har ingen självständig flotta), och även om det skenbart sker på 50-50-basis med japansk ledning, påminner det om de fransk-algeriska eller amerikansk-venezuelanska överenskommelserna. Vare sig det sker genom det militära monopolet eller genom kontrollen över det internationella monetära systemet, genom bankverksamhet eller investeringar, är det sannolikt att det amerikanska kapitalet kommer att koncentrera och centralisera en allt större del av hela den kapitalistiska världens affärsverksamhet i sina händer, och därmed reducera de andra industriella kapitalistiska staterna till

satellitstatus, juniorpartner i imperialismen men själva imperialiserade, koloniserade metropoler.

Således dras en kontinuerlig linje mellan staterna i tredje världen och de mindre industriländerna, även om motsättningarna mellan dem skärps. De officiella brittiska åtgärderna mot folken i tredje världen har till exempel aldrig varit så öppet fientliga och rasistiska som de är idag; ändå har det brittiska kapitalet aldrig i modern historia varit så fullständigt under utländsk kontroll, och Storbritannien självt så fullständigt koloniserat, som det är idag. Tredje världen visar vägen för de mindre kapitalistiska makterna; i takt med att exploateringen skärps i hela den kapitalistiska världen har kedjan av militärkupper som sträcker sig från Argentina, Brasilien, Ecuador etc. till Ghana, Indonesien etc. dragit ihop sig runt Grekland, verkar vara redo att dras åt kring Italien (EEG:s födelseort) och är (i form av undantagslagar) synlig även i Förbundsrepubliken Tyskland och på andra håll. Kapitalet "socialiserar kostnaderna" (Mandel) inte bara på nationell nivå utan också på imperialistisk nivå; varje steg i denna monstruösa "socialisering" reducerar de perifera bourgeoisierna ytterligare till vicekonsulers rang och de perifera arbetarklasserna till koloniala arbetarklassers villkor; relativ fattigdom följs av absolut fattigdom.

5. "Import" av koloniala förhållanden till den amerikanska metropolen; återuppkomst av motsättningen mellan kapital och arbetskraft. En allt intensivare exploatering, imperialistisk "socialisering" av kostnader, reducering av all arbetskraft till status som kolonial arbetskraft, stannar inte vid USA:s gränser, utan sprider sig från sin etablerade bas bland svarta, bruna och asiatiska interna minoriteter till att omfatta arbetarklassen som helhet. Återkomsten av absolut fattigdom (minskning av reallöner) är bara en del, och bara början på processen. Den troligtvis ökande svarta, bruna eller asiatiska andelen av arbetarklassen, vilket också noterats av Mandel, är en annan. Här har vi fortfarande att göra med utvecklingar som skulle falla inom den ekonomistiska och civil-libertarianska ramen för fackföreningsrörelsen, om fackföreningarnas maktstruktur hade viljan eller den politiska trovärdigheten att organisera sig effektivt kring dem. Men processen går längre i USA.

För det första kommer fattigdomen inte via den traditionella vägen med minskade löner från den direkta arbetsgivaren, vilket gör att lönetvister kan begränsas till den "privata" ekonomin fram till det kritiska ögonblicket av öppen konfrontation när federala trupper går in mot strejkande. I stället kommer fattigdomen från början via staten, i form av beskattning, och från kapitalet i allmänhet, i form av inflation. På så sätt drivs redan från början en kil in mellan arbetarna och staten – lönekonflikten får från början en politisk dimension. Fackföreningarna, som varken kan eller vill kämpa på denna front, drivs själva till reaktion av denna kil.

För det andra undergräver den ökande osäkerheten och instabiliteten i sysselsättningen hela fackföreningsrörelsens grund och ogiltigförklarar dess arbetsmetoder, vilket leder till ett utbredd sökande efter alternativa organisationsformer med ett a priori politiskt innehåll bland arbetarklassen.

För det tredje leder de unga amerikanska arbetarnas alltmer ofrivilliga värnplikt i utländska krig till att arméns led polariseras till en rent fascistisk officerskår och en växande antiimperialistisk, internationellt utbildad del bland de vanliga soldaterna.

För det fjärde driver förtrycket mot de internationellt medvetna elementen inom studentrörelsen ner "teoretiker, propagandister, agitatorer, organisatörer" (Lenin) i arbetarklassen och spär på den politiska oron.

För det femte, när fattigdomen tvingar fler kvinnor att arbeta, undergrävs och elimineras männens herravälde i hemmet, som är den imperialistiska medvetenhetens hjärta.

För det sjätte främjar arbetsprocessens ökande internationalisering, som syns i både utflyttade fabriker och importerade material, det internationella medvetandet hos en del av arbetarklassens ledarskap.

För det sjunde kräver urholkningen av regeringens och fackföreningarnas legitimitet att polis- och militärmakt alltmer används för att lösa arbetskonflikter och alla andra konflikter, vilket lyfter frågan om självförsvar i förgrunden.

För det åttonde, gör en lång process av politisk utbildning av välfärdsmyndigheter på regeringens alla nivåer att armén av arbetslösa och oanställbara är mindre benägna att bli omedvetna instrument för reaktionära manövrer.

Tack vare liberalismens totala konkurs sedan New Deal undanröjer, för det nionde, frånvaron av en politiskt trovärdig och nationellt organiserad socialdemokrati i post-1914-bemärkelse, ett antal illusioner från medvetandets väg och möjliggör en snabbare utveckling.

Att det småskaliga familjejordbruket praktiskt taget har försvunnit, undanröjer för det tionde en traditionell bas både för reaktionära och populistisk-chauvinistiska tendenser.

Industrialiseringen av södern och förbättringen av de imperialistiska kommunikationerna utjämnar, för det elfte, de politiska förhållandena i alla regioner i staterna, vilket gradvis skapar en fastare bas för verkligt rikstäckande organisationer.

De kommunala, statliga och andra mellanliggande finansmyndigheters kollaps polariserar, för det tolfte, alltmer alla politiska konflikter direkt mot den federala (nationella och imperialistiska) regeringen.

För det trettonde, blir kopplingarna mellan den allsidiga fattigdomen inom den amerikanska arbetarklassen och upprätthållandet av det kapitalistiska imperiet alltmer synliga i konkreta yttringar som utlokalisering av butiker, specialskatter och import av kistor.

För det fjortonde driver omöjligheten att uppnå ytterligare kapitalistiska framsteg den härskande klassen och alla dess medlöpare längre in i politisk, moralisk, kulturell och intellektuell förruttnelse, vilket bryter de sista banden av respekt och legitimitet ...

Det går att fortsätta listan, men det är bättre att sluta och sammanfatta.

4. Slutsatser

I denna imperialismens tid framträder motsättningen mellan arbete och kapital i allmän form, mer än under någon tidigare epok. De dagar då denna motsättning endast kunde visa sig inom en nationell, än mindre regional, lokal eller enskild företagsram, ligger långt bakom oss; endast de mest förtvinade sinnen kan föreställa sig att den uppstår av rent lokala orsaker och endast inom ramen för en tvist om löner. I motsats till vad många författare tror är arbetande människor – i USA som på andra håll – inte bara en speciell sorts jukebox som spelar vilken melodi som helst så länge man stoppar mynt i luckan; kapitalismen är inte bara en samling mikroskopiska öar, var och en styrd av en separat Robinson Crusoe och hans påse med mynt; och motsättningen mellan arbete *och* kapital är inte bara något som inträffar på en viss ö när mynten tar slut.

Hela världen måste utforskas, kartläggas, korsas, asfalteras, järnvägsbyggas, brytas, sås, flygas, rörledas, nitas och kopplas; varje människa på denna jord har måste ryckas upp med rötterna, transplanteras, utbildas och omskolas, knuffas och dras, organiseras och omorganiserar; varje idé och uppfinning har varit tvungen att tänkas och uppfinnas, testas och kasseras, plockas upp och omformuleras, siktas genom hundra språk och tillämpas på en miljon olika sätt – innan en enda person kunde sätta in bult A i mutter B för 479:e gången i rad på en dag och säga "Basta! Nu räcker det!" Det finns inga fler "lokala" motsättningar och inga fler

”ekonomiska” motsättningar i den mening som vanligtvis avses; alla våra motsättningar, och ju djupare de är, desto mer sant är detta, har allmänna orsaker och allmänna effekter: ett barn i ett rum i en stad som gråter av hunger ifrågasätter hela världshistorien.

Det krävs alltså ett märkligt torrt perspektiv för att föreställa sig att motsättningen mellan arbete och kapital återuppstår som en repris av några läroboksberättelser om avtalsförhandlingarna mellan Reuther och GM. Denna motsättning har (a) trängt igenom hela den kapitalistiska världen, (b) kämpat och förlorat kampen om den ultimata expansionen, (c) vänt sig inåt och skärpt varje oenighet inom sig, (d) störtat och underkuvat varje nationalitet, inklusive de tidigare imperialistiska suveräniteterna. När den slutligen återvänder, följer hela världen med, inte som ett enda pip från en plåtflöjt, utan som ett tutti fortissimo från en gigantisk interkontinental orkester.

Låt andra spekulera i om det kommer att ta ett decennium eller två, eller tre eller fem, innan en igenkännbar kopia av den stereotypa bilden av vad som kunde ha varit en revolutionär situation i svunna tider och förhållanden återigen visar sig. Det senaste kvartsseklets historiska utveckling ingjuter det djupaste revolutionära förtroende. Kapitalet arbetar inte längre i trånga ramar för sin upplösning; det har gjort hela världen till en verkstad för sitt eget störtande. Om vi ska bidra till denna process kan vi inte dra oss tillbaka till våra nationalistiska områden eller speciella ämnesområden; vår analys och våra handlingar måste – som ett minimum – åtminstone vara lika universella som kapitalets makt.

Mandels svar till ovanstående: [Den ojämna utvecklingens lagar](#).